

Wonen in Nederland

Recht of Onrecht?

Een Anarchistisch Perspectief

**ELK COMMENTAAR WELKOM!
DISCUSSIE GEWENST!**

Hugo Beunder
commune@beunder.com
Versie 1.0
4-3-2019

Table of Contents

1 INLEIDING.....	3
2 HISTORIE.....	5
3 DE SITUATIE NU.....	6
3.1 GRONDOPPERVLAKTE IN NEDERLAND.....	6
3.2 WAT ER FOUT IS.....	7
3.3 DE PRIJS VAN GROND EN HUIS.....	8
3.3.1 De prijs van grond.....	8
3.3.2 De prijs van een huis.....	8
3.3.3 Totaalprijs huis en grond.....	9
4 DUURZAAMHEID IS NOODZAAK.....	10
5 ZO DOEN WE HET.....	11
5.1 EEN SOCIALE GEMEENSCHAP.....	11
5.2 BOUWEN.....	12
5.2.1 Huis	12
5.2.2 Planologie.....	12
5.3 HOEVEEL KUNNEN WE PRODUCEREN OP 1000 VIERKANTE METER.....	13
5.3.1 Aardappelen.....	13
5.3.2 Groente.....	14
5.3.3 Fruit	14
5.3.4 Brandhout.....	14
5.3.5 Bouwhout.....	14
5.3.6 Biologische landbouw.....	14
5.3.7 Conclusie.....	15
6 REFERENTIES.....	16

1 INLEIDING

De eerste versie van dit korte document schreef ik in 2010. Nadien heb ik er nog weleens een kleine wijziging in aangebracht. Ik heb er wat van uitgedeeld in de loop der tijd b.v. op Occupy Amsterdam eind 2011. Ik ben er nog van overtuigd dat er iets heel fundamenteel fout zit. Sommige dingen kun je onderhandelen, bijschaven, procenten aanpassen. Sommige dingen zijn zo fundamenteel verkeerd dat het totaal overhoop moet. De woningmarkt is zo iets.

De afgelopen 30 jaar is duidelijk geworden dat er dom werd omgegaan met bouwen. Het bouwen van slaapsteden zoals Almere met een veelbaans snelweg naar Amsterdam waar duizenden auto's twee keer per dag in de file staan naar een onvindbare of te dure parkeerplaats. Het stug blijven bouwen van de standaard eensgezinswoning terwijl veel meer diversiteit nodig is voor zowel jongeren als ouderen. Het afbreken van woningen en grote flatgebouwen die structureel nog 100 jaar of veel langer meekunnen louter en alleen omdat er mensen zijn die vinden dat wat 40 jaar geleden gebouwd is niet mooi is. Een andere veel aangevoerde reden is het tegengaan van "verloedering" door simpelweg dat af te breken waar "verloederde" mensen (allochtonen, werklozen, drugsgebruikers) wonen en deze mensen te gaan mengen met meer geciviliseerde bevolkingsgroepen (blank en werkend, om 7 uur op, om 11 uur naar bed). Duidelijk is dat de afgelopen 60 jaar de woningnood niet is opgelost. Maar waarom toch niet?

In 2010 werd het me duidelijk. De RABO bank publiceerde een rapport over de huizenmarkt. Globalinfo.nl had het rapport opgemerkt in een column van Kees van Oosten, november 2010.

<http://www.globalinfo.nl/Gespot/rabobank-bevolkingsdaling-bedreigt-schaarste-in-huizen.html>

Kees van Oosten schrijft: In "Demografische krimp" wordt uitgelegd waarom de sloop van betaalbare woningen nodig is: "een zekere schaarste aan woningen moet tot stand worden gebracht" (blz. 80), anders daalt de waarde van het bezit van vastgoedeigenaren, woningcorporaties en beleggers. En wat nog erger is, is dat daardoor de bouwproductie stagneert. Immers, gebouwd wordt er alleen maar als daar goed aan verdiend kan worden, als je veel voor een nieuwe woning kan vragen. En wat helemaal erg is (maar dat staat natuurlijk niet met zoveel woorden in het rapport), is dat je voor een woning met een geringe marktwaarde weinig hypotheek nodig hebt en dat gemeenten dan geen torenhoge grondprijzen meer kunnen vragen.

Het volledige RABO rapport is te downloaden. Zie referenties achteraan dit document. Zoek in het document op de woorden sloop, slopen en schaarste. Lees vooral pagina 80 kolom 2.

Dit roept de gedachte op dat de woningnood dus helemaal niet het gevolg is van structurele problemen maar simpelweg in stand wordt gehouden om woningprijzen hoog te houden. Reden genoeg om hierover eens verder na te denken en de werkelijke situatie te analyseren.

Het blijkt dat we in Nederland per persoon voldoende grond hebben om elke persoon 1000 vierkante meter te verkopen voor 5 euro per vierkante meter. Wat we kunnen doen is landbouwgrond kopen in groepen. Daar moeten we samen gaan wonen. Dit zal tot acties van de overheid leiden om tot ontruiming over te gaan. Daar moeten we ons tegen verdedigen, ons recht verdedigen om

als mens te leven op onze eigen grond met ons eigen voedsel. Dat *eigen* zal in een vorm van gemeenschap moeten zijn. De details daarvan zullen moeten worden uitgewerkt door de gemeenschappen. Gedacht zou kunnen worden aan b.v. 50% privegrond met eigen huis en 50% gemeenschappelijke grond. Het zal om te beginnen een experiment zijn, zowel sociaal als landbouw- en bouwkundig. Oude gemeenschappen waren langzaam gegroeid met veel familiebanden, de nieuwe gemeenschap zal in het begin zijn samengesteld uit een groep van mensen die elkaar wel of niet kennen en waarschijnlijk niet met elkaar hebben samengeleefd.

De samenhang

Alles in de wereld hangt met elkaar samen. Kapitalisme, grondstoffentekorten, landbouwmethoden, duurzaam leven, uitbuiting, en last but not least: **KLIMAATVERANDERING.**

De wereld zit in een systeemcrisis die niet meer opgelost gaat worden middels de traditionele kapitalistische methoden. We zitten met een economische-, voedsel- en klimaatcrisis die juist door dit kapitalistische systeem is veroorzaakt. Het kapitalistische systeem heeft niet de oplossingen, alleen meer problemen.

We kunnen niet blijven groeien. Ook de vaak genoemde groene groei is bedrog. We moeten aan de-groei (de-growth) oftewel consuminderen.

Dit kortschrift geeft een ruw overzicht met globale cijfers maar deze grove gegevens geven voldoende inzicht in de grote lijn van de systeemfouten en onrechtvaardigheden en om richting te bepalen voor de uit te zetten koers.

We moeten meer doen dan kritiek leveren, **ook laten zien hoe het wel kan.**

Hier leg ik een blauwdruk neer voor hoe het kan. Het kan.

Als iemand het een raar plan vindt dan moet hij/zij maar met iets beters komen.

2 HISTORIE

Er is ooit een tijd geweest dat recht op wonen geen issue was. Ooit moet er een leven zijn geweest waarbij misschien wel eens wat stammen met elkaar op de vuist(bijl) gingen maar er niet zo iets bestond als privé grondbezit. We zijn voortgekomen uit een soort chimpansee-achtige voorouder en hebben ons ontwikkeld tot wat we nu zijn. Ook chimpansees, gorilla's e.d. hebben hun groepsterritorium. Daar verander je als anarcho syndicalist niks aan. Maar binnen de groep wordt samengewerkt en samengeleefd.

Ergens in de historie is er iets misgegaan nadat de mens landbouwer is geworden zo ongeveer 10.000 jaar geleden. Op zeker moment zijn kennelijk machtsstructuren ontstaan. Echter tot een paar honderd jaar geleden bestond het fenomeen van Common Grounds, wat een vrij algemeen fenomeen moet zijn geweest in alle culturen. In Engeland zijn de common grounds afgepakt rond 1750. Dat was handig want toen waren de landlozen gedwongen om als goedkope loonslaven in de opkomende industrie te gaan werken. In Nederland hadden we ook gemeenschappelijke gronden.

Zie b.v. <http://debroekstreek.eu/overige-instellingen/boermarken.html>.

Er is vast wel een specialist die hier veel meer over kan vertellen.

In ieder geval is het een onvervreemdbaar recht, moreel gezien, dat iemand een stukje grond moet kunnen hebben om op te wonen en zijn eigen voedsel te verbouwen. Die grond is er wel maar is in handen van een klein aantal boerenbedrijven die zeer veel land bezitten. De term grootgrondbezitters is van toepassing, hoewel die term de bijklank heeft van rijke heren die alleen profiteren van de opbrengst en het werk van arme landarbeiders zoals b.v. in Zuid Amerikaanse landen. Dat is in Nederland niet meer van toepassing, hoewel hier ook gebruik wordt gemaakt van goedkope seizoensarbeiders.

Hoe we nu wonen, werken en aan voedsel komen is echt niet de enig mogelijke manier. Er zijn talloze publicaties over, ik zal hier enig recent werk noemen dat ik toevallig ken.

Enige tijd geleden stuitte ik op het werk van James Scott, hij schreef o.a. het boek *Against the Grain*. Hij beschrijft hoe onze landbouw met grootschalig mais, graan en rijst ooit is ontstaan onder dwang. Deze producten kunnen namelijk makkelijk in beslag genomen worden als belasting en dienen voor de voeding van de bezetters en hun legers. Met knollen en vruchten is dat lastig. In gemeenschappen is het logischer een mix te verbouwen, of het gewoon uit het bos te halen, fruit, knollen en wat dies meer zij.

David R. Montgomery schreef het boek *Dirt: The Erosion of Civilizations*. Hierin beschrijft hij hoe beschavingen na een paar duizend jaar tenonder gaan aan bodemerosie. Na het kappen van bossen en dan een paar duizend jaar landbouw is de bodem eenvoudig weg, althans de vruchtbare toplaag zover aan erosie onderhevig, dat landbouw ten onder gaat.

David Graeber sprak op de internetradio *Against the Grain* over vroege gemeenschappen en hoe die in egalitaire gemeenschappen soms afwisselend aan landbouw deden of als jager-verzamelaar leefden.

<https://kpfa.org/episode/against-the-grain-june-27-2018/>

3 DE SITUATIE NU

3.1 GRONDOPPERVLAKTE IN NEDERLAND

Het oppervlak van Nederland beslaat 41.528 km² waarvan 18,41% water. Als we wat simpel rekenwerk verrichten dan blijkt dat we per persoon in Nederland afgerond 2000 vierkante meter grond hebben.

vierkante kilometer totale oppervlakte	41528
vierkante meter in vierkante kilometer	1000000
vierkante meter Nederland totaal	41528000000
bewoners (in 2010 16.669.112)	17000000
vierkante meter per bewoner	2442.82
water percentage	18.4
water oppervlakte vierkante meter	7641152000
land oppervlakte vierkante meter	33886848000
land oppervlakte per persoon	1993.34
landbouwgrond percentage	70
landbouwgrond totaal vierkante meter	23720793600
landbouwgrond per persoon vierkante meter	1395.34

Er is ruimte nodig voor wegen en spoorlijnen, bedrijven, scholen, universiteiten etc. Laten we de beschikbare grond voor het gemak even stellen op 1000 vierkante meter per persoon. Dit zou nog eens nader bekeken kunnen worden. Minder kan het niet zijn. Op dit moment is 70% van de grond landbouwgrond, bijna 1400 vierkante meter per persoon, dus dat is in ieder geval vrij beschikbaar. Van de landbouwgrond is trouwens weer 70% in gebruik voor industriële veeteelt, eigenlijk meer algemeen, dierlijke productie, waarvan we weten dat daar grotendeels een eind aan moet komen. Dit betekent dus dat 50% van de grond in Nederland in gebruik is voor veeteelt voor productie van vlees, melk en eieren. Dit lijkt buiten proportie voor iets wat voornamelijk luxe is, althans de grote hoeveelheden die geconsumeerd worden.

Overigens is het tijd een mythe te ontcrachten. Nederland is een grote exporteur van voedsel, een wereldspeler. Wat er niet wordt bijverteld is dat Nederland ook een grote importeur is en wel van soja dat als veevoer wordt gebruikt. Voor de productie van soja zijn gigantische oppervlakten tropisch regenwoud in Brazilië en Argentinië gekapt. Voor een kilo vlees is een veelvoud aan soja nodig, voor rundvlees 10 kilo, voor varkensvlees 7 kilo en voor kip 5 kilo. Het percentage droge stof van soja is hoger dan van vlees dus het verlies aan voedingsstoffen is nog groter, dus de omzettingsfactor voor rundvlees zal ongeveer 20->1 zijn. Nederland blijkt dus netto een vernietiger van voedsel te zijn. Voor de wereldvoedselsituatie zou het beter zijn als Nederland per direct door een zwart gat werd opgeslokt. In ieder geval kunnen we zonder probleem een beetje grasland voor onze woongemeenschappen in gebruik nemen.

In de berekening van oppervlakten is er extreem vanuit gegaan dat de volledige bevolking naar landbouwgrond verhuist, hetgeen onrealistisch is. In de toekomst zullen mensen uit de steden naar kleinschalige landbouwgemeenschappen moeten verhuizen maar er zullen altijd mensen in steden blijven. Bovendien, als mensen van de stad naar een landbouwgemeenschap verhuizen dan komt de achtergelaten ruimte weer vrij.

Volgens de statistieken is 8% van de grond in Nederland bouwgrond. Details zijn niet helemaal duidelijk. Volgens mij betekent dit niet dat 8% van de grond bebouwd is. Als je een kavel hebt van 300 vierkante meter en een huis bouwt van 100 vierkante meter dan is 200 m² wel bouwgrond maar niet bebouwd. Maar of dit nu wel of niet zo is maakt een paar procent verschil en is niet van belang voor het overzicht.

Een gemiddelde eengezinswoning beslaat aan grondoppervlak ongeveer 6X10 meter, 60 m². Gemiddeld wonen daar iets meer dan 2 mensen, dan zijn er nog flats e.d., laten we de oppervlakte huis voor grondgebruik schatten/afroonden op 25m² per persoon. Ik gok dat werkruimte, kantoor, fabriek, school, e.d. ook zo iets is. Dan komt er nog een stukje straat bij enzo en andere infrastructuur. Ik schat alles bij elkaar hoogstens 100 m² per persoon. Dat is 5% van de 2000 m² die in Nederland per persoon beschikbaar is. Het kan wat meer of minder zijn maar dat maakt voor de grote lijn niet uit.

Merk op dat de 1000 vierkante meter *per persoon* is. Een gezin van vier personen zou dus de beschikking hebben over 4000 vierkante meter.

De bedoeling is niet dat mensen ineens kapitale villa's gaan bouwen met zwembaden. De bedoeling is dat we grotendeels zelfvoorzienende gemeenschappen opbouwen die grotendeels lokaal produceren en consumeren. We moeten geen dogmatische regels gaan bedenken hoe die gemeenschappen dat dan precies moeten invullen. Het is juist het fundamentele uitgangspunt van anarcho (syndicalisme) dat die gemeenschappen dat zelf bepalen. Het lijkt dan wel van fundamenteel belang dat de grond niet in handen komt van individuen maar van de gemeenschap. Op dit punt kunnen we leren van de "comunidades" zoals die in Latijns Amerika bestaan. Die functioneren echter niet meer zoals vroeger want die staan ook al lang onder druk van kolonialisme en wet- en regelgeving op westerse leest geschoeid. Op dit gebied zijn er ook mensen die hier veel meer van weten, wellicht vooral onder cultureel antropologen.

Conclusie is om te beginnen dat het onbegrijpelijk is dat er woningschaarste is in Nederland. Er is in ieder geval geen ruimtegebrek. Er zijn krachten in het spel die we niet onderkend hebben. Ons recht op een eigen stukje grond is ons ontnomen. En we hebben het niet eens in de gaten. Waar is het fout gegaan?

3.2 WAT ER FOUT IS

Uit het RABO rapport kunnen we concluderen dat er zeer waarschijnlijk al heel lang mechanismen zijn geweest die een kunstmatige woningschaarste in stand hebben gehouden. Het is bekend dat je in Nederland niet zomaar een stukje grond kunt kopen en een huis bouwen. Niemand lijkt dit fundamentele uitgangspunt ooit ter discussie te hebben gesteld. We hebben voor zoete koek geslikt dat Nederland vol is en dat we zuinig moeten zijn op ons groen, impliciet aannemend dat we dus niet zomaar overal kunnen bouwen. Nu moeten er niet ongecontroleerd wegen en industrieterreinen aangelegd worden, maar dan voornamelijk omdat die volledig overbodig zijn en schadelijk. We moeten productie en consumptie verminderen. Uiteraard is het ook volkomen onzinnig om bossen te kappen voor een militair vliegveld of een weg door een bos bij Utrecht in Amelisweerd. Maar laten we eerlijk zijn, die mooie uitgestrekte groene vlaktes waar we zo van kunnen genieten als we met de auto over de A7 zoeven van Amsterdam naar Den Helder, dat is geen natuur. Dat zijn uitgestrekte industriële landbouwwoestijnen met kunstmest en chemische bestrijdingsmiddelen of waar het mestoverschot gedumpt wordt dat

onstaat door import-soja waarvan koeien mest produceren. Vrijwel al het veevoer bestaat n.l. uit soja uit Brazilië en Argentinië. Voor de verbouw van die soja zijn grote hoeveelheden tropisch regenwoud gekapt. Dat moet beter kunnen. Maar de regels zijn streng, op grond met agrarische bestemming mag niet gebouwd worden. Wij moeten naar de supermarkt. Gemeenten maken bestemmingsplannen en wanneer landbouwgrond bestemd gaat worden voor bebouwing dan komt een hele maffia op gang. Op de een of andere manier verdient (misschien) de boer er wat aan en zeker de gemeente verdient veel geld en daarna de projectontwikkelaars. Wanneer zijn die regels ooit bedacht, door wie en waarom? Napoleon en Koning Willem I schijnen een rol gespeeld te hebben in het privatiseren van gemeenschappelijke gronden die er rond 1800 nog waren.

3.3 DE PRIJS VAN GROND EN HUIS

3.3.1 De prijs van grond

Het blijkt dat landbouwgrond een gemiddelde prijs heeft van rond de vijf euro per vierkante meter. De prijs verschilt afhankelijk van de grondsoort en de ligging en kan variëren van 3 tot 6 euro per vierkante meter, maar 5 euro is een goed getal om mee te gaan rekenen.

Zie: www.agriholland.nl

Speciaal: www.agriholland.nl/dossiers/landbouwgrond/home.html

Dat de prijs van grond afhangt van wat de gek ervoor geeft is misschien gedeeltelijk te verklaren. Iemand die in het centrum van Amsterdam wil wonen zal misschien wat meer moeten betalen dan iemand die in Oost Friesland gaat wonen. Maar grondprijzen voor bouwgrond kunnen toch gauw € 500,- tot € 1000,- per vierkante meter bedragen in de Randstad. Ook buiten de Randstad kost bouwgrond al gauw € 300,- (of meer) per vierkante meter, ruim 50 keer zoveel als landbouwgrond.

Conclusie:

- Duizend vierkante meter voor 1 persoon zou niet meer mogen kosten dan € 5000,-.
- Voor vier personen, 4000 m², komen we dus op een grondprijs van € 20.000,-.

3.3.2 De prijs van een huis

Het laten bouwen is niet goedkoop. Bouwprijzen liggen ongeveer tussen de €700,- en €1200,- per vierkante meter. Dat is dan gebruiksoppervlakte zonder trapgaten e.d. Daarbij in zitten allerlei zaken als bouwrijp maken, notariskosten e.d. Aangezien we uitgaan van eenvoudig bouwen nemen we €700 als bovengrens. Een beetje eengezinswoning is ongeveer 120 m². Een bovengrens aan bouwkosten is dus €100.000,-.

Let wel, dit is als alles wordt uitgevoerd door architecten en aannemers. Ik ga ervan uit dat als je de kans hebt je veel of alles zelf gaat doen. Zeker als je met meer mensen samen bent en iedereen zich een beetje specialiseert is dat absoluut niet moeilijk. We moeten wel onzinnige bouwregels overboord gooien, we bepalen zelf wat en hoe we bouwen, of dat een aarden huis wordt, een van stobalen, wat aan elkaar getimmerde planken of wat dan ook. Ik durf te stellen dat je voor een fractie van de genoemde prijzen iets leuks kunt bouwen.

Voor hoeveel (weinig) geld kunnen we een leuk huis bouwen?

Een globale begroting leert dat je met een kleine € 20.000,- aan materiaalkosten een huis(je) van 50m² kunt bouwen. Voor een extra € 5.000,- zet je er een tweede verdieping op en heb je dus 100 m² voor € 25.000,-.

Totaalkosten voor huis en grond samen zijn dan dus globaal € 35.000,- voor twee personen.

3.3.3 Totaalprijs huis en grond

Een gemiddelde eengezinswoning met 200m² grond zou dus mogen kosten:

- € 5,-/m² voor de grond, € 100.000,- bouwkosten.

Er staat echter b.v een huis te koop:

Woonboerderij in Friesland, 10.600 m² grond, huis van 125 m², prijs €450.000,-

Dat zou dus eigenlijk ongeveer moeten kosten: €50.000,- voor de grond en €100.000,- voor het huis, totaal €150.000,-. Waar gaat die andere €300.000,- naartoe? Dat is natuurlijk geen pure winst voor de huidige verkoper want hij heeft er ook veel te veel voor betaald. Het is "ergens" naartoe gegaan. Dat zou dus eens nader uitgezocht moeten worden. Feit is dat het verschil er puur in zit dat er op deze grond gebouwd mocht worden.

Het is duidelijk dat door de beperkende regels voor bouwen het woningbestand afgeknepen wordt. Dit heeft enkele samenhangende gevolgen:

1. Er zijn mensen aan de onderkant van de samenleving die bewust een (aanvaardbare) woning ontzegd wordt;
2. De rest van de samenleving, arm en rijk, huurder of koper, betaalt bedragen die fictief zijn opgeschroefd en totaal geen werkelijke waarde in bezit representeren;
3. Er is een fictief goed in het economisch verkeer gecreëerd, bouwrecht;
4. Iedereen is vanwege de onnatuurlijk hoge woningprijzen gedwongen zijn leven als loonslaaf door te brengen. Ontsnappen is niet mogelijk.

Dit is om misselijk van te worden.

Ik roep op tot actie. Welke vorm die moet aannemen?

1. Niemand moet nog een huis kopen. Een kopersstaking. Doe je het niet uit activistische overwegingen, bedenk dan wat er kan gebeuren als je je tot de nek in de schulden steekt voor een waardeloze luchtbel;
2. In groepen landbouwgrond kopen en daarop gaan wonen en voedsel verbouwen. Bereid zijn om de moeilijkheden te trotseren van politie die tot ontruiming zal overgaan. Een grote beweging is nodig. Als een beweging groot genoeg is dan is het niet te stoppen. En tenslotte pak je niks af, je gebruikt je eigen grond.

Uiteraard is dit vervelend voor huidige woningbezitters. Hun bezit gaat gigantisch in waarde dalen. Voor mensen die gewoon blijven zitten en de hypotheek betalen verandert er niks. Mensen die echter om de een of andere reden hun huis moeten verkopen en een resthypotheek hebben die hoger is dan de verkoopwaarde zullen met een schuld achterblijven.

Mensen die met hoge hypotheeken zitten en daarvoor krom liggen zullen ook wel graag zo'n prettig stukje grond willen voor weinig geld. Dus onvoorspelbare domino effecten zullen gaan optreden.

Banken zullen dus in de problemen kunnen komen zoals in de crisis van 2008 die veroorzaakt werd door het klappen van de huizen-luchtbel in de VS. We kunnen de huidige luchtbellentoestand echter niet eeuwig in stand blijven houden.

4 DUURZAAMHEID IS NOODZAAK

Sinds het Rapport van de Club van Rome uitkwam in 1972 was het overduidelijk dat de wereld niet kon doorgaan op het pad van het toenmalige patroon van productie, consumptie en bevolkingsgroei. De exacte resultaten zijn misschien niet uitgekomen maar deze eerste grondige systeemanalyse toonde aan dat met het consumptiepatroon er altijd iets misgaat, grondstoffen raken op en vervuiling neemt toe.

Nu, bijna 50 jaar later, blijkt dat er niks veranderd is in ons gedrag. Er is wel wat positiefs gebeurd op het gebied van tegengaan van chemische verontreiniging maar het grote patroon van bevolkingsgroei, groei van consumptie per persoon en het steeds sneller uitputten van grondstoffen is onverminderd doorgedaan. De fatalisten, of misschien beter gezegd optimisten, konden wachten tot de olie op zou raken en de wal het schip zou keren. Ik behoorde daartoe. Het zou niet leuk worden maar uiteindelijk zou het natuurlijk evenwicht onvermijdelijk hersteld worden.

Helaas, wat in 1972 niet voorzien werd was klimaatverandering. Er begonnen toen enkele wetenschappers over te denken maar verder wist niemand ervan en het leek een probleem, als het dat al was, wat heel erg ver in de toekomst lag. Nu weten we dat klimaatverandering snel bezig is desastreuze vormen aan te nemen en is het waarschijnlijk dat als we niet binnen 25 jaar fossiele brandstoffen volledig uitfasen onze planeet nooit meer zal zijn wat die de afgelopen miljoenen jaren geweest is. De afgelopen 12.000 jaar was waarschijnlijk de meest stabiele periode in het klimaat en daardoor heeft de mensheid zich kunnen ontwikkelen tot een agrarische gemeenschap met een hoge mate van ontwikkeling. Die stabiliteit valt nu weg en de gevolgen zijn niet te overzien. De CO₂ concentratie in de atmosfeer is sinds 1750 gestegen van 280 ppm naar 410 ppm in maart 2019, waarvan de grootste stijging in de afgelopen 50 jaar. Als we nog 20 jaar doorgaan zoals nu dan bereiken we 450 ppm, waarbij vrijwel zeker alle ijskappen gaan smelten en er een stijging van de zeespiegel zal optreden van 70 meter. Dat is een langzaam proces, rekenend in 1000 of meer jaar misschien, maar het gebeurt. De nieuwste voorspellingen zijn dat twee meter stijging in 2100 goed mogelijk is. Dan is Nederland weg. Een stijging van negen meter lijkt waarschijnlijk op termijn op basis van gegevens uit het verleden. Dat was het einde van het Emien, de warme periode voor de laatste ijstijd, ongeveer 120.000 jaar geleden.

We zijn zo gewend geraakt aan het gemak van fossiele brandstoffen dat we ons niet anders meer kunnen voorstellen. Een liter brandstof kost (zonder belasting) rond de 50 cent, en daarvan kan een gemiddelde auto zo'n 15 kilometer rijden. Stel je voor dat je die auto 15 kilometer zou moeten duwen. Dat kun je misschien met vier personen in een dag en dan ben je volledig uitgeput. Dat is de energie die we nu bijna gratis hebben. Die tijd is voorbij.

Het is bekend dat we voor conventionele olie het moment van peak oil voorbij zijn. Peak oil is de top van de mogelijke wereldwijde olieproductie. Wat er nog wel is is zware en vuilere olie zoals de teerzanden in Canada. Gas is er nog voor iets langer, kolen nog meer. Maar we moeten stoppen vanwege klimaatverandering voordat het op is.

Er is geen andere uitweg dan volledig duurzaam te gaan leven.

5 ZO DOEN WE HET

Het voorgaande was een beschrijving van feiten. Nu komen we aan keuzes. Dit stuk is dus subjectief, een mening. Het is een voorstel van hoe een oplossing in de praktijk vormgegeven kan worden, maar kan nooit een verplichting zijn. Het zal ook geen totaaloplossing zijn voor alle aspecten van de samenleving. Het voorstel is voor een gemeenschap van rond de 300 personen. De personen die samen gaan leven in een gemeenschap zullen samen veel van de details in moeten vullen. Het lijkt belangrijk dat elke gemeenschap zijn eigen plan kan trekken en experimenteren. Gemeenschappen zullen van elkaar kunnen leren en goede ideeën overnemen. Het zou dus uitermate onverstandig zijn een dogmatische blauwdruk neer te leggen en door te drukken, als dat al zou kunnen. In een anarchistisch-achtige samenleving zal dat uiteraard niet de bedoeling zijn, anarchisme en opgelegde plannen zijn fundamenteel met elkaar in tegenspraak.

Het lijkt duidelijk uit de bestudering van gemeenschappen dat die uitstekend in staat zijn te functioneren zonder regels van boven- en buitenaf. De mens en zijn voorgangers hebben nooit wet- en regelgeving nodig gehad, het bewijs is dat we bestaan. Het schrift is pas rond 5000 jaar gelden ontwikkeld.

5.1 EEN SOCIALE GEMEENSCHAP

Er zijn veel mensen in Nederland die sociaal buiten de boot vallen: daklozen, drugsverslaafden, psychiatrische patiënten, ouderen in bejaarden- en verzorgingstehuizen. Families en vrienden zijn uit elkaar gerukt omdat veel mensen verhuizen om een “goede” baan te vinden.

Ouders met kleine kinderen moeten beiden (bijna) fulltime werken om de (te hoge) huur of hypotheek en andere lasten te kunnen betalen. Er moet heen en weer gerend en gereden worden om de kinderen naar de crèche of school te brengen en op tijd weer op te halen. Het algehele stress-level stijgt.

Vanwege de afstanden kunnen we niet meer voor onze familie en vrienden zorgen en de burens kennen we niet meer. Iedereen die zorg nodig heeft moet daarom door dure professionele organisaties opgevangen worden. Dit zou niet nodig zijn in een kleinschalige gemeenschap.

Mensen met ADHD worden in toenemende mate behandeld met medicijnen om ze in het gareel te krijgen. Het lijkt onwaarschijnlijk dat in een kleinschalige gemeenschap ADHD een probleem zou zijn. Wat deden deze overactieve mensen 100 jaar geleden? Wat gebeurt er met ADHD “patiënten” in een afgelegen dorpje in de Andes? Waarschijnlijker lijkt dat diversiteit in gedrag juist belangrijk is voor de groep als geheel. Een leuk voorbeeld vind ik kleurenblindheid. Het blijkt dat iemand die kleurenblind is patronen ziet die anderen niet zien. Zo namen bommenwerpers in WOII kleurenblinden mee, die zagen de Duitse vliegtuigen onder camouflagenetten tussen het omringende bos. Alle afwijkende kinderen naar de psychiater sturen lijkt me geen goed idee.

Het lijkt er sterk op dat veel verslaafden en psychiatrische patiënten in een isolement leven waardoor ze telkens terugvallen op een gebruik dat ze misschien helemaal niet willen. Isolement is meer oorzaak dan gevolg. Het gebruik van drugs blijft trouwens wel een persoonlijke keuze. Het gaat om je eigen lichaam. De hele natuur zit vol met planten als cannabis, coca, paddo's e.d. Ook alcohol komt in de natuur voor en er zijn dronken olifanten en andere

dieren gesignaleerd. Het gebruik van dit soort planten is misschien zo oud als, of ouder dan, de mensheid. Natuur kun je niet, mag je niet, verbieden.

In een kleinschalige gemeenschap hoeft niemand buiten de boot te vallen. Ook de dorpsgek hoort erbij.

5.2 BOUWEN

5.2.1 Huis

Hoe mensen hun huis willen bouwen moeten ze grotendeels zelf beslissen. Binnen de gemeenschap kunnen hier wat basisregels voor vastgesteld worden. Om een globaal idee te hebben wat het kost om te bouwen hier een klein voorbeeld voor het bouwen met “standaard” materialen als cement en baksteen en kozijnen van een kozijnenleverancier. Verder heb ik geen loonkosten meegerekend, ervan uitgaande dat we prima in staat zijn om zelf te bouwen.

We gaan uit van een woning voor 1 persoon van ongeveer 50 vierkante meter buitenmaat, afgerond op 7 bij 7 meter met een muurhoogte van 2.5 meter.

Het storten van een cementen vloer/fundering schatten we op ongeveer €1000,-.

Op het zuiden wordt het geheel raam dus er zijn drie muren, samen 75 m². Een vierkante meter baksteen (75 stenen) kost ongeveer €15,- maar er zijn duurdere of goedkopere stenen. Totaal kost de muur dus inclusief grofweg €100,- cement rond de €900,-. Dit kan in 50 uur gemetseld worden.

De kosten van het dak, balken, platen en dakbedekking zullen ongeveer €3000,- bedragen.

Een net kozijn, HR++ met deur, 7 meter bij 2.5 meter hoog kan voor een €5000,- geïnstalleerd worden.

Dus we hebben een dicht huis voor 1000 + 900 + 3000 + 5000 opgeteld en afgerond ~ €10.000,-.

Isolatiemateriaal voor muur en dak, samen 100 m² a €15,- is samen €1500,-.

Stucwerk binnen- en buitenmuren en ook plafond geschat op €10,- per m² voor 150 m² kost totaal €1500,-.

Dan komt er nog een simpele keuken van €1000,-, een badkamer van €1000,- en elektrische installatie van €1000, samen €3000,-.

Alle schattingen zijn nogal globaal en alleen maar om een indruk te geven van hoe goedkoop je zelf kunt bouwen. Alles bij elkaar dus €16.000,- voor een leefbaar bewoonbaar éénpersoons huis.

5.2.2 Planologie

Dit is een onderwerp waarbij hier even een aanzet wordt gegeven voor de gedachtevorming. Uiteraard is het fundamentele punt dat elke gemeenschap zijn eigen lijn bepaalt. Maar een aantal zaken voor wat betreft mogelijkheden kunnen wel ruw geschetst worden.

Het lijkt een goed idee dat elke gemeenschap groot genoeg zou moeten zijn om een eigen basisschooltje in stand te houden voor kinderen van 4-12 jaar, 8 jaar school, met minimaal een 30 tal kinderen en twee leerkrachten. Ervan uitgaande dat iemand ongeveer 75 jaar leeft brengt iedereen dus ongeveer bijna 10% van zijn leven op de basisschool door. Dan kom je op een gemeenschap met ongeveer 300 personen. Het is uiteraard te overwegen een

schooltje te bouwen met 2 of meerdere gemeenschappen. Op een afstand van maximaal 800 meter liggen altijd 8 aangrenzende gemeenschappen.

Voor 300 personen hebben we 300.000 m², een vierkant van 547x547 meter. Je kunt dus van de ene naar de andere kant lopen in 7 minuten.

Hoe de huizen verdeeld kunnen worden over de grond moet de gemeenschap bepalen. Er kan een schooltje komen en een gemeenschapsruimte, een gemeenschappelijke keuken/eetruimte, bibliotheek etc. Als er naast 50 vierkante meter per persoon nog een 10 vierkante meter per persoon aan gemeenschapsruimte gebouwd wordt, 3000 vierkante meter in totaal, dan is er nog steeds 940 vierkante meter per persoon aan groene ruimte. De bebouwing beslaat dan nog steeds maar 6% van de grond.

De stroomvoorziening kan lokaal georganiseerd worden met windmolen en zonnepanelen. Een grote windmolen kan wellicht beter gebouwd worden door enkele gemeenschappen samen. Mogelijk kan aangesloten worden op een net met andere gemeenschappen, mogelijk ook op het globale stroomnet om stroom uit te wisselen. Een windmolen van € 500.000,- kan 500 woningen van stroom voorzien. Het is te overwegen extra te investeren in windmolens en wat meer elektriciteit te gebruiken om te koken en te verwarmen. Zonnepanelen worden steeds goedkoper en zijn nuttig op zonnige windvrije dagen.

Afvalwaterverwerking kan plaatsvinden middels een vijver. Hiervoor is 4 m² vijver per persoon nodig.

Water kan waarschijnlijk altijd lokaal opgepompt worden. Mogelijk kan dit samen worden gedaan met omliggende gemeenschappen.

Mensen kunnen hun eigen voedsel verbouwen en bomen planten voor fruit, brandhout en bouwhout. Mensen kunnen zich ook specialiseren als bakker, metselaar of timmerman etc. En natuurlijk hebben we altijd ook nog leraren nodig, artsen, wetenschappers, ingenieurs etc. We kunnen niet alles binnen een kleine gemeenschap produceren dus fabrieken zullen ook nog nodig zijn. Dit plan is dus (uiteeraard) geen oplossing voor alles maar kan wel een aanzet zijn om een belangrijke stap te zetten naar een duurzame samenleving op een prettige manier.

5.3 HOEVEEL KUNNEN WE PRODUCEREN OP 1000 VIERKANTE METER

Een beetje rekenwerk kan een globale indruk geven. Over het algemeen is de opbrengst van diverse levensmiddelen, graan, aardappels, groente en fruit, 3 tot 4 kilo per m² per jaar. De opbrengst van graan is minder maar als je dat aanmaakt met water of melk om brood te bakken dan komt het ook weer uit op die waarde.

Aandachtspunten:

- Welke lokale vrijheden;
- Huisvuil-afval;
- Producten van buiten: Koffie en thee, rijst, Elektronica, kleren, bouwmaterialen, boeken etc.;
- Als we willen importeren zullen we ook iets moeten exporteren: producten of werk buiten de deur.

5.3.1 Aardappelen

Als rekenvoorbeeld nemen we even aardappelen. Iemand kan ongeveer toe met 300 gram aardappelen per dag. Op internet vinden we gegevens over

opbrengsten van aardappels in Nederland. Mogelijk zouden deze iets kunnen afwijken bij biologische landbouw en per grondsoort, maar het geeft een goede indicatie.

Opbrengst aardappelen

Kilo per hectare per jaar	40000
Kilo Per vierkante meter per jaar	4
Kilo consumptie per persoon per dag	0.3
Kilo consumptie per persoon per jaar	108
Vierkante meter consumptie per persoon per jaar	27

5.3.2 Groente

Verschillende soorten groenten lijken een opbrengst te geven van rond de 3 kilo per m² per jaar.

5.3.3 Fruit

De opbrengst van fruit is gemiddeld 4 kilo per m² per jaar. Voor appels en peren ligt dit tussen 2 en 4 kilo per m² per jaar.

5.3.4 Brandhout

Een liter stookolie levert net zoveel energie als 2.5 kilo hout.

Brandhout van wilgen geeft een gemiddelde opbrengst van 1.4 kilo per m² per jaar. Een kilo droog hout levert ongeveer 5 KWH aan energie. De opbrengst van verschillende houtsoorten in kilo en energie lijkt niet veel te verschillen. Als we dus per persoon 100 m² aanplanten voor brandhout dan levert dat per jaar 140 kilo hout, 900 KWH. Uitgerekend moet worden hoeveel bijverwarming er nog nodig is voor een goed geïsoleerd huis. Het schijnt dat een goed gebouwd huis in Nederland zonder enige bijverwarming nooit onder de 15 graden komt. Het is wat afzien maar niet onmogelijk.

Bekeken zal moeten worden hoe we gaan koken. Gaan we dit met hout doen of misschien met elektriciteit van een windmolen?

Na aanplanten kan voor het eerst geoogst worden na 5 jaar. Het hout moet na oogst 2 tot 3 jaar drogen. Het is dus zaak om snel te beginnen met planten door heel Nederland (en elders).

5.3.5 Bouwhout

Er moet ook voldoende bouwhout aangeplant worden om op de lange duur in eigen behoefte te voorzien. Als een boom 10 vierkante meter nodig heeft en 20 jaar moet groeien dan kan een persoon met 100 vierkante meter houtaanplant elke twee jaar een boom kappen. Dit is een grove schatting.

5.3.6 Biologische landbouw

Dit document is gericht op wonen maar wonen en eten zijn nauw met elkaar verbonden, de twee eerste levensbehoeften. Deze zijn dan ook samen in de historie gebruikt door overheersers om gemeenschappen te onderwerpen.

Je eigen voedsel verbouwen is niet zo moeilijk als vaak gedacht wordt. Ik ga daar hier niet te diep op in. De wetenschap is het erover eens dat biologische landbouw betere opbrengsten levert dan industriële landbouw. We kunnen de agro-industrie dus opdoeken. Olivier de Schutter heeft hier kort en duidelijk over geschreven in 21 pagina's duidelijke taal als UN Special Rapporteur on the right to food in zijn jaarlijkse rapport van 2011. Zie referenties.

5.3.7 Conclusie

We kunnen dus voldoende voedsel verbouwen om te leven. Geschat kan worden dat 1 vierkante meter per dag per persoon voldoende opbrengst levert aan veganistisch voedsel, dus dat 365 vierkante meter per persoon voldoende is. Voor eieren en melk zal meer nodig zijn maar het lijkt dat binnen 900 m² wel wat mogelijkheid is voor deze kleine luxe. Natuurlijk zullen we een mix willen hebben met diverse groentesoorten en fruit en waarschijnlijk ook wel wat melkproducten en eieren. Vlees hoeft niet perse uitgesloten te worden. Ook hebben we graan nodig voor brood en pasta. Ruilhandel onderling en met aanliggende gemeenschappen zal ongetwijfeld plaatsvinden. De 1000 vierkante meter is wel aan de zuinige kant, maar het lijkt te kunnen.

6 REFERENTIES

INTERNET

RABO, 2010, Demografische Krimp, De Nieuwe Realiteit in Perspectief:

http://overons.rabobank.com/content/images/DemografischeKrimp-201009_tcm64-128127.pdf

Bodemgebruik Nederland

www.clo.nl/indicatoren/nl0061-bodemgebruiksk kaart-voor-nederland

OXFAM, 2011, Growing a Better Future.

<http://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/growing-a-better-future-010611-en.pdf>

www.agriholland.nl

Olivier de Schutter (special rapporteur on the right to food, UN, 2008-2014)

Report: Agroecology and the right to food

<http://www.srfood.org/en/report-agroecology-and-the-right-to-food>

BOEKEN

Nives Dolšak en Elinor Ostrom, 2003, The Commons in the New Millennium.
Kropotkin, Mutual Aid (en andere boeken).

James C. Scott, Against the Grain, 2017

David R. Montgomery, Dirt, 2012